

6551

Հոգոն Կ

"Տիգրանյան խաչաքար
Ժողովին ՏԵՂ":

84

Հ-66

1919

19 NOV 2010

ՆՈՐ ՇԱՐԲ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒ

— Թ/ս 3 —

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Պ. ՎԻՔԴՈՒ ՀԻՒԿՈՒ

ԽՕՍԱԾ ԶԱՌԵՐԸ

Թ.Ա.Ր.Դ.Ս.Ա.Ն.Ն.Տ.

ԲԺԻՇԿ ՆԱՀԱՊԵՏ ՌՈՒՍԻՆՅԱՆ

Թ'յս առձայտ ընդդիմ ամիշխամուրեան,
Գողթ/իկ ու խոր/մն սե'ր ժողովրդեան:
Վ.Ի.Ք.Ղ.ՈՒ ԶԻՒԿՈ

84
2-66

Կ. Գ. Պ. Լ. Ի. Պ.
ՏՊ.Ա.Գ.Ք. «Կ.-ԱՐԺԱԳԱՆԳ»-Ի
1919

20 APR 2006

84
Z-66

ՆՈՐ ՇԱՐԲ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ՀՐԱՑԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

— № 3 —

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Պ. ՎԻՔԴՈՒ ՀԻՒԿՈՒ

300

ԽՕՍԱԾ ԶԱՌԵՐ

1455-211

Խ.Ս.Բ.Գ.Մ.Ա.Ն.Ե.Ծ

ԲԺԻՇԿ ՆԱՀԱՊԵՏ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

12085

Ա՛յս առձայտ ընդդէմ անիրիւանութեան,
Դռնարկի ու խորիմ սէ՛ր ժողովրդեան:
Վ.Ի.Ք.Գ.ՈՒ ՀԻՒԿՈՒ

Կ. ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՏՊԱԳՐ. Կ.-ԱՐՁԱՅԱՆԳՈՒ
1919

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ հսկայ գաղափարներու երկիր, իր ամենամեծ գաւազներէն մէկուն, անմահն Վիքտու Հիւկօի բերնով ընդհանուր աշխարհի ճիշդեական խաղաղութեան հրաւեր կը կարդայ ասկէ 70 տարի առաջ, 1849ին, եւ նոյն քուականներուն իսկ Հայը հաղորդակից կ'ըլլայ այդ գաղափարներուն, բժիշկ Նահապետ Ռուսինեանի միջոցաւ, մէկը անոնցմէ որոնք Ֆրանսական յեղափոխական գաղափարապաշտոցինով պատուասեցին հայ ժողովուրդը ու այդ քուականին իսկ սկսաւ Հայը պատրաստել ինքնօրինութեան՝ նախապէս մօտաւորական եւ յաջորդաբար լեզուական, կրթական, սահմանադրական, ընկերական եւ վերջապէս այսօր բաղաժանան կարգերու մէջ:

Այս պատճառաւ երբ այսօր կ'իրականանայ անմահ հեղինակին գաղափարները ճիշդեական խաղաղութեան նկատմամբ, երբ հանուր աշխարհ կը պատրաստուի խաղաղութեան մեծ ժողովին ու հեղինակին գաղափարներուն թարգմանը եղող Ռուսինեանի ազգն ալ կը հրաւիրուի մասնակցիլ այդ ժողովին, հպարտութեամբ կ'ուզենք մամուլին յանձնել պատմական այս թանկագին վաւերագիրը, պահելով թարգմանչին լեզուական հարազատութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԶԱՐԴԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԽԱՆԱՂՈՒԹԻԱՆ ԺՂՈՎ Ի ԲԱՐԻՁ

Բացման համ. — 21 Օգոստոս 1849

(Գ. Վիքտու Հիւկօ ատենապետ կը հռչակուի: Ոտքի վրայ կ'ելնէ ու կ'ըսէ).

Գա՛րօններ, ձեր մէջէն չատէրը՝ երկրագործին խիստ հեռաւոր տեղերէն կուգան, սրտէրնին լցուն՝ կրօնասէր սո՛ւրբ խորհրդածութիւններով. գրականնէ՛ր կան մէջէնիդ, իմաստասէրնէ՛ր, քրիստոնէ պաշտօններու տեսուչնէ՛ր, ընտիր մտաւորներէր, այնպիսի հռչակաւոր մարդիկ, այնպիսի հանրածանօթ ու ժողովրդային մարդիկ՝ որ իրենց ազգին լոյսէն էն: Բարիղէն ազգիդ թըւական դնել ձեր յայտարարութիւնը, հաստատ համոզված ծանր միտքերու միաբան յայտարարութիւն՝ որ ո՛չ միայն մէ՛կ ազգի մը բարեկեցութիւնը կը խնդրէ, ալ բոլո՛ր ազգերու երջանկութիւնը կը բաղձայ (ծափեր): Բաղաքագէտ մարդիկներու այսօր առաջնորդ բռնած, կառավարողներն ու օրէնգիրներն առաջնորդող այժմեան ըսկզբունքներուն՝ գերագոյն ըսկզբունք մը աւելցնելու էք էկած: Կերպով մը Աւետարանին այն վերջին ու գերապանծ թղթին երեւոյթը դառննելու էք էկած, ան՝ որ միեւնոյն Աստուծու զաւկներուն՝ խաղաղութիւն կը պատուիրէ. և այս քաղքիս մէջ՝ որ դեռ միայն քաղքըցիներուն եղբայրութիւնն է վճռած, դուք ընդհանուր մարդկութիւն եղբայրութիւնը քարոզելու էք էկած:

Բարով եկաք (եղիար շարժում):

Աս նման մտածութիւն, աս նման գործի մը առջեւ՝ անձնական շնորհակալութիւն տեղ չը մնայ: Ապա ուրիմն ներեցէք, որ ձեր առջեւ արտասանած իմ առջին խօսքերու մէջ՝ իմ նայվածս իսէ վե՛ր վերցնեմ, և մոռնամ կերպով մը,

ան մեծ պատիւն որ ինծի կը շնորհէք՝ բոլոր մտքովս ձերը նշելու ան մեծ գործին յառելով :

Պարօններ ադ կրօնասէր խորհուրդը՝ տիեզերական խաղաղութիւն, ամէն ազգ իրարու հետ մէկ կապով կապված, Աւետարանը՝ իրենց վսեմ օրէնք, պատերազմը՝ միջնորդութեան փոխված, ադ կրօնասէր խորհուրդը՝ արդեօք գործադրական խորհուրդ մըն է : Ադ սուրբ գաղափարը՝ արդեօք իսկանալի՝ գաղափար մըն է : Շատ դրական խելքէր, չա՛տ քաղաքագէտներ, ինչպէս կ'ըսվի այսօր՝ գործէրու մէջ ծեռացած մարդիկ, կը զրուցեն՝ ո՛չ : Այլ ես՝ ես կը զրուցեմ ձեռքի հետ, ես կը զրուցեմ անց բնա՛ւ երկբայութեան, ես կը զրուցեմ՝ այո՛, այո՛ (Պրալօնեհ, ծափեհ) : Մէկ պահէն պիտի ջանամ փաստով ցուցել, զայս այոն :

Եւս առաւել հեռին չ'երթամ ես, չըսեմ միայն՝ թէ ադ իսկանալի հասնէի նպատակ մըն է, հապա՛ անհրաժարելի նպատակ մըն է ադ կ'ըսեմ, որուն գալուստն ընել անազան կամ կանուխ՝ անա՛ մեր ձեռքէն է կածը :

Այխարհիս օրէնք չէ՛ և չը կրնայ ըլլալ Աստուծոյ օրէնքն որիչ : Արդ՝ Աստուծոյ օրէնք պատերազմ չէ՛ այլ խաղաղութիւն (Մափեհ) : Մարդիկ՝ մարտէն ըսկսեցին, ինչպէս արարչութիւնն ոչնչութէնէն (Պոսլօ՛, պոսլօ՛) : Ուստի՛ կուգան. պատերազմէն, աս յայտնի է. այլ ո՛ւր կ'երթան. ի խաղաղութիւն. աս աւելի յայտնի՛ է (այո՛, այո՛) :

Երբ դուք աս բարձր ճշմարտութիւններուն այո՛ կ'ըսէք, զարմանալի չէ որ ձեր այո՛ն ո՛չի հանդիպի, զարմանալի չէ որ ձեր հաւատը չաւատի հանդիպի, զարմանալի չէ որ մեր աս խռովներու, պատըռումներու ժամին մէջ, տիեզերական խաղաղութիւն գաղափարը՝ իբրեւ անհնարին ու ստացածին երեւոյթ մը՝ յանկարծի՛ ըմբռնէ խելքէն ու դէմ դարնէ. յայտնի է որ ցնորք պիտի պօռան : Այլ ես՝ տասնութներորդ դարին աս մեծ ձեռակերտին մէջ ես նսեմ ու նրւաստ բանովորս՝ ես անխռով ու անվատ կ'ընդունեմ խելքէրու ադ ընդդիմութիւնը : Հնա՛ր է որ գլուխներ իսկոյն չը դառնան, աչքէր իսկոյն չը խափվին, երբ

խառարի մէջ նստող ազգի մը՝ յանկարծ բանաս ապագային ճաճանչափալ ճառագայթարձակ դուռները (որոն ծափահարութեան) :

Պարօններ, եթէ մէկը՝ չորս դար առաջ, երբ գիւղ գիւղի, քաղաք քաղքի, գավառ գավառի պատերազմ կ'ընէր, եթէ մէկն ըսէր Լօռէնի, Բիքառտի, Նօմանտի, Պաղանյաի, Օվէնյաի, Բօօվանսաի, Տօփինէի, Պուռկօնյաի՝ թէ օր պիտի գայ որ ա՛լ իրարու դէմ զէն կամ զինւոր չը պիտի վերցնէք. թէ օր պիտի գայ որ ա՛լ չ'ըսվի պիտի՝ Նօմանտացիները Բիքառտացիներուն վրայ յարձկեցան, Լօռէնցիներն ըզՊուռկօնցիները վանեցին. իրաւ՝ շատ խտրներ պիտի մնան մէջէրնիդ ուղղելու, շատ շահէր քննելու, շատ ընդդիմութիւններ լուծելու, բայց գիտէ՛ք ի՛նչ պիտի դնէք զինւորներու տեղ, թնդանօթներու, հրազէններու, նիզակներու, տէգէրու, թուրերու տեղ, ի՛նչ, փոքրիկ տուփ մը եղէ՛վափայտէ շինված, զոր պիտի կոչէք՝ սափաթ քրէտարկութեան կամ տնօթ ընտրութեան. և աս տրոփիկէն դուրս պիտի էլնի՛ ի՛նչ. Ժողով մը, Ժողով մը, որուն մէջ դուք ամէնդ ինքզինքնիդ ներկայ ու կենդանի պիտի տեսնէք, Ժողով մը որ ձեր ամէնիդ ալ հոգին էղածի պէս պիտի ըլլայ. ընդհանրական աւագ Ժողով մը՝ որուն ձեռքը պիտի ըլլայ դատ ու վճիռ, որ ամէն բան օրէնի պիտի կապէ, որ սուրը ամէնին սրտին մէջ վեր ամբառնալ. որ պիտի ըսէ ամէն մէկին՝ հո՛ն կը վախճանի քու իրաւունքդ, հո՛ս կ'ըսկսի քու պարտականութիւնդ. զէնքէն ի գետին, խաղաղութիւն մը ապրեցէք (Մափեհ) : Եւ ան օրը՝ ամէնդ միեւնոյն խորհուրդը պիտի որ ունենաք, միեւնոյն շահէր, միեւնոյն ճակտի գիրք. զիրար պիտի գրկէք, զիրար պիտի ճանչէք, միեւնոյն արիւնի և միեւնոյն ցեղի դաւկընէր. ան օրը՝ ա՛լ իրարու թշնամի ամբոխնէ : չը պիտի ձեռնադր, այլ մէկ մողպուրդ պիտի ձեռնանաք. ա՛լ չը պիտի ըլլաք Պուռկօնյա, Նօմանտի, Պաղանյա, Բօօվանսա՝ հապա Յօռանսա պիտի ըլլաք,

ա՛լ պատերազմ չը պիտի կոչվիք, հապա՛ քաղաքակրթու-
թիւն պիտի կոչվիք:

Պարօննէ՛ր, եթէ մէկն աս բանս ըսած ըլլար ան ժամա-
նակ, բոլոր դրակն ըսված մարդիկ, լրջամիտ մարդիկ, ան
ատէսին մեծ քաղաքագէտ կոչվածները՝ ըսածրաձայն կը պո-
ռային ան մարդին դէմ: «Օ՛, տեսէ՛ք սա ցնորօղը, տեսէ՛ք
սա փուճ երազնէրը, մարդկութենէ՛ անծանօթ, ի՛նչ արտա-
ռոց խեղճութիւն, ի՛նչ անմիտ կեղծիք»:- Պարօննէ՛ր, ժա-
մանակը քաղէց, և աղ կեղծիքը՝ ահա այսօր իսկութիւն է
(Շարժում): Եւ կը սղոյճմ ասոր վրայ, ան մարդն որ աս վը-
սեմ մարգարէութիւնս ըրած ըլլար, ան ժամանակին՝ խելա-
ցինէրը ըզնա խեւանոց կը դնէին՝ Աստուծու դիտանորու-
թիւննէրը նշմարած ըլլալուն համար (Նոր շարժում):

Էյ լա՛ւ, դուք կ'ըսէք այսօր, և ես ձեզի հետ ըսողնէ-
րէն էմ, մէնք ամէնս որ հոս էնք, կ'ըսէնք Ֆռանսային, Ին-
կիլդէսին, Բուսիտին, Աւստրիային, Իսպանիային, Իտալիա-
ին, Ռուսիային, ասոնց կ'ըսէնք: Օր պիտի գայ որ ձեր ձեռ-
քէն ալ զէնքէրը պիտի ընկնին: օր պիտի գայ որ պատե-
րազմը ձեզի ալ ա՛նչափ անմիտ թըւի, ա՛նչափ անհնարին
Բարիդի ու Լօնտօնի մէջ, Բէզէսպուռլի ու Պէսլինի, Վիէ-
նի ու Գուբինի, որչափ այսօր անհնար է և որչափ անմիտ՝
Ռուանի ու Ամիէնսի մէջ, Պօսդօնի ու Փիլատէլիի մէջ:
Օր պիտի գայ որ դու Ֆռա՛նսա, դու Ռո՛ւսիա, դու Իտա՛-
լիա, դու Ա՛նկլիա, դու Գերմա՛նիա, դուք ամէնդ ցամաք
երկրի վրայ գտվող աղգէր, ձեր առանձին ձիրքէն ու ձեր
փառաւոր անհատականութիւնը չը կորուսելով՝ ի մի գերա-
զոյն սէրտ միութիւն պիտի ձուլվիք, ու Եւրոպեան եղբայ-
րութիւնը պիտի կազմէք նոյն և նման Նօմանստի, Պը-
դանյաի, Պուռկոնյաի, Լօռէնաի, Ալգասիաի և ան ամէն
գավառներուն նման որոնք ի Ֆռանսա ձուլված էն: Օր
պիտի գայ որ ա՛լ ուրիշ մարտադաշտ չը պիտի գտվի երկ-
րիս վրայ, եթէ ոչ վաճառանոցներ առտուրի բացված, և
միտքէր՝ իմաստներու բացված: Օր պիտի գայ որ գունտէ-

րուն և ռումբէրուն պիտի յաջորդէն քուէն, աղգէրու ընդ-
հանրական հաճութիւնը, ան մեծ ու իրաւարար աւագ ծերա-
կուտին ականածէլի արտօնութիւնը, աւագ ծերակոյտ մը, որ պի-
տի ըլլայ Եւրոպային, ինչ որ Տէրութեան Սօսարանն է Անկ-
լիային, ինչ որ մեծամեծներու ժողովն է Գերմանիային, ինչ որ
օրէնդրական ժողովն է Ֆռանսային (Մափեր): Օր պիտի գայ
որ Թնդանօթը՝ իբրեւ հետազօտական նիւթ, Թանգարաններու
մէջ պիտի ցուցվի, ինչպէս այսօր տանջանքի գործինէրը,
զարմախով թէ ասանկ բան կայ էղէր (Միխայէր ու պոա-
վսներ): Օր պիտի գայ որ պիտի տեսնէ աս երկու մեծ ահա-
գին խումբէրը Ամէրիկայի—Միացեալ—Նահանգներն ու Եւ-
րոպայի—Միացեալ—Նահանգները (ծափեր) դէմ դէմի կեցած,
ծովէրու վրէժէն ձեռք ձեռքի տըված, բերքէնին փոխա-
նակելով, առտուրնին, ճարտարութիւննին, արհեստներնին,
հանձարներնին փոխանակելով, հողագունար արօրադրելով,
անպատները գաղթաւորելով, արարածը լաւցնելով Արարչին
հայեցեալին տակ, և ընդհանուրին երջանկութիւնը համար՝
սա երկու անբաւ անսպառ ոյժէրը՝ մարդէրու եղբայրու-
թիւնն ու Աստուծու զօրութիւնը ի միասին զուգադրելով
(Երկար ծափահարում):

Եւ զայս օրը ձեռք բերելու համար չորս հարիւր տարի
պէտք չէ: արնթաց ժամանակի մը մէջ էնք հիմա, դէպքե-
րու և գաղափարներու յորձանքին մէջ կ'ապրինք հիմա, այս-
պիսի բուռն յորձանքի մը դեռ աղգէրը չէն բռնըված: աս
դարիս մէջ մէկ տարին երբեմն մէկ դարին գործը կը տեսնէ
(Շատ աղիկ):

Եւ մենք Ֆռանսացիներ, Անկլիացիներ, Պէլժիացիներ,
Գերմանացիներ, Ռուսացիներ, Սլաւներ, Եւրոպացիներ ու Ա-
մէրիկացիներ, ի՛նչ պէտք է որ ընէնք՝ որչափ կարելի է նէ
այնչափ չուտ հոսնելու համար աս մեծ օրին, ի՛նչ: միայն
իրար սիրել (Անդարդեղի ընդհանուր ծափահարում): Ընկեր-
սիրութիւնը խաղաղական աս անհուն գործօղութիւն մէջ
գլխառուած օգնելու է՛ն աղէկ կերպն է: Զի տատուած կը

համի աս վստմ նպատակին, և ըզմարդիկ անոր հասուցելու համար՝ նայեցէք ի՛նչ բանէր կ'ընէ ամէն տեղ: Նայեցէք՝ ի՛նչ գիւտէր հանել կուտայ մարդիս գլխէն որոնք ամէնը խաղաղութիան նպատակին կը դիմէն: Ի՛նչ յառաջդիմութիւններ, ի՛նչ դիւրութիւններ, ի՛նչ պարզութիւններ: Ի՛նչպէս բնութիւնն օրէ օր առաւել մարդիս իշխանութիւնը տակ կը մտնի. ի՛նչպէս նիւթն օրէ օր առաւել՝ իմացականութիւն գերի և քաղաքակրթութիւն ծառայ կ'ըլլայ. ի՛նչպէս պատերազմի պատճառները կ'ըստօրին վիշտէրու պատճառներուն հետ. ի՛նչպէս բացակայ ազգէրն իրարու կը գիպին. ի՛նչպէս հեռաւորութիւնները կը մօտանան և մօտնալը՝ եղբայրսիրութիւն ըսկզբնաւորութիւնն է:

Փառք երկաթ ուղիներուն, քիչ ժամանակէն Եւրոպան այնչափ ընդարձակ չը պիտի ըլլայ որչափ էր Ֆրանսան միջին դարին մէջ: Փառք շոգէնաւերուն, Ուկրաինն վրայէն այսօր աւելի դիւրին է մէկ կողմէն միւսն անցնիլ, քան այլ անգամ Միջերկրականին վրայէն¹: Այլ քիչ ժամանակէն իրէք քայլով մարդ շուրջ պիտի գայ ընդ բոլոր երկիրը, որպէս Հոմէրի չաստուածները շուրջ կուգային ընդ երկին: Այլ քանի մը տարիէն հանրախորհուրդ համակամութիւն ելէքտրաթէլը՝ գերկրագունտը շուրջ պիտ'որ պատէ և գաշխարհ պիտ'որ գրկէ (Ամբաւ ծաղիկնարութիւն):

Հոս, պարօննէ՛ր, երբ խորին կը մտածեմ աս ամբաւ շայնատարած բոլորին վրայ, Աստուծու մատովը նշանակված ջանքերու և դէպքերու աս ընդարձակ գործակցութիւնը վրայ, կըր միտքս կը դառնէման գերապանծ նպատակին՝ մարդկային երջանկութիւնը, խաղաղութիւն, երբ կը դիտէմ ինչ որ Նախատեսութիւնը կ'ընէ ընդսակ և քաղաքականութիւնն ընդդէմ, ցաւալից խորհրդածութիւն մը միտքս կը յափշտակէ:

Յերութիւնաց ծախքի ցուցակները բազմատէլով և վիճակագրութիւնները քննելով՝ յայտնի կը տեսվի թէ Եւրոպայի տէրութիւնաց իրենց բնակներուն պարէնին համար ա-

¹ Պարօննէ՛ր, այլ այն մըտքերու շոգէնաւը՝ այն մըտքերու երկաթուղին, 400 տարի է որ հնարված է, փառք հիւզեմպեռիին:

մէն տարի բրած ծախքէնուն գումարը՝ երկու միլիառէն շատ պակաս չէ¹, որ և պատերազմական բոլոր պէտք եղած նիւթերուն ծախքէրը մէկտեղ առնելով՝ իրէք միլիառի կը հասնի. աւելցուցէք նաև աս գումարին վրայ՝ ան երկու միլիոնէն աւելի մարդու, է՛ն առողջ, է՛ն ուժէղ, է՛ն առողջ, ընտիր մարդիկներու բազկին օրական աշխատութիւն կորուսված բերքը, զոր մէկ միլիառէն վար չը կրնաք արժէցնել, աս հետեւութեանը կը հասնիք, մըշտակայ բանակները տարին չորս միլիառի կը նստին Եւրոպայի:

Պարօննէ՛ր, Եւրոպայի խաղաղութիւնն անա եռսուներկու տարի է որ կը տեւէ, և եռսուներկու տարուն մէջ՝ հարիւր երկսուներութ միլիառի (128,000,000,000 միլիոն) հրէշ գումարը՝ խաղաղութիւնն ատեն՝ պատերազմի ծախ գնաց(զգացողութիւն): Դնէնք թէ Եւրոպայի ազգէրն իրարմէ անվստահ ըլլալու տեղ, իրարու չարակնելու, զիրար առելու տեղ, զիրար սիրած ըլլային, դնէնք թէ ամէնն ինքնիրեն կամ ամէնն իրարու ըսած ըլլային. մենք ամէն բանէ առաջ, Ֆրանկ կամ իսկիւղ կամ գերման իսկ չէլած, մարդ էնք նախ և առաջ, և եթէ ազգէրը հայրենիքներ էն, մարդկութիւնը ընտանիք մըն է: Եւ հիմա՝ անվստահութիւնն ձեռքովը յիմարաբար ընդունայն վատնելված ան 128 միլիառի գումարը վստահութիւնն ձեռքովը տուր վատնել: Ատելութեան տըրված աղ 128 միլիառը՝ տո՛ւր միաբանութիւն, պատերազմի տըրված աղ գումարը՝ տո՛ւր խաղաղութիւն, (Ամբաւ ծաղիկն), տո՛ւր աշխատութիւն, իմացականութիւն, ճարտարութիւն, վաճառականութիւն, նաւարկութիւն, երկրագործութիւն, գիտութիւններու և արհեստներու, և միտք բեր հետեւանքները: Եթէ եռսուներկու տարիէն հետէ՝ 128 միլիառի աղ հսկայ գումարը աս կերպով ծախված ըլլար, Ամէրիկան ալ իր կողմէն Եւրոպային օգնած ըլլայով, Գիտէ՛ք ինչ էլած կ'ըլլար հիմա: Աշխրհիս ձեւը փոխված կ'ըլ-

¹ Սէկ միլիառը որ է մէկ երկիւթն՝ հազար միլիոնէ=1,000,000,000 Ֆրանքի վրայ է հաշիւը և մէկ Ֆրանքը օսմանեան 5 բոլբ է:

Այո՛, խօսքս վերջ ընելով սա՛ կ'ըսէմ. յեղափոխութիւն-
նէրու դարը կը փակվի՛, բարեխառնութիւններու դա՛րը կը
բացվի: Ժողովուրդներու կատարելագործութիւնը բուռն կեր-
պարանը կը թողէ, խաղաղ կերպարանը մանչլու համար.
հասաւ ժամանակն ուր Նախախնամութիւնը՝ խռովայողներու
անկարգ գործողութիւնը տեղը՝ խաղաղականներու կրօնասէր
հանդարտ գործողութիւնը պիտ'որ դնէ. (Այո՛, այո՛):

Այսուհետեւ մե՛ծ քաղաքականութիւն, ճշմարիտ քա-
ղաքականութիւն նպատակը՝ ահա սա՛ է. բոլոր ազգայնու-
թիւնները ճանչէցնել, ժողովուրդներու պատմական միու-
թիւնը վերանորոգել և աս միութիւնը՝ խաղաղութիւն մի-
ջողով՝ քաղաքակրթութիւն հետ հաշտ պահել, քաղաքա-
կրթված խումբն անդադար ընդլայնել, դեռ բարբարոս ազ-
գէրու բարի օրինակ տալ, մարտերը միջնորդական ընտրո-
ղութիւն փոխել, վերջապէս սա զամէնը կը բովանդակէ,
արդարութիւն միջողով տալ արտասանել վերջին բառը, զոր
ուժի՛ միջողով կուտար արտասանել հին աշխարհը. (խորին
զգացողութիւն):

Պարօններ, ա՛լ խօսքս վերջ ընելով կ'ըսէմ և աս խոր-
հըրդածութիւնը թո՛ղ մեզ քաջալերէ. աս օրէն չէ ըսկած
մարդկային ազգն աս նախախնամական շաւղին մէջ քայլել:
Մեր ծեր Եւրոպային մէջ, Անկլիան առջին քայլն էառ, ու
իր դարական օրինակովն ըսաւ ազգերուն՝ դուք ազատ էք:
Ֆրանսան երկրորդ քայլն էառ, ու ըսաւ ազգերուն՝ դուք ա-
ւագ էք: Եւ արդ՝ մենք երրորդ քայլն առնենք և ամէնս
մէկէն, Ֆրանսա, Անկլիա, Պելժիա, Դերմանիա, Իտալիա,
Եւրոպ և Ամէրիկ, ըսենք ազգերուն՝ դուք եղբայր էք:

(Յեռնութիւն անթիւ աղաղակներ: -- Ասեմսրանը ընդհա-
նուր ծափահարութիւններու մեջ վերսին իր արուղ կը բազմի):

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ՃԱՌԸ

24 Օգոստոս 1849

Պարօններ, ներեցիք դուք ինծի քանի մը բարով-էկաքի
խօսքեր ըսելու ձեզի, ներեցէք հիմա քանի մ'ալ բարով-էր-
թաքի խօսքեր ըսելու: Շատ կարճ պիտ'որ խօսիմ, ժամն ան-
ցած է, կանոնադրութիւն Յոգ յօդւածը միտքս է, հոգ մ'ը-
նէք, ատենապետէն կարգի հրաւիրվելու վտանգին մէջ չ'ընկ-
նիմ. (Կը խնդան):

Պիտի բաժնվինք իրարմէ, այլ սրտով միացած պիտ'որ
մնանք (Այո՛, այո՛): Այսուհետեւ մենք ամէնս միեւնոյն
խորհաւորն ունենք և միեւնոյն մտաւոր գաւառը, այսինք՝
կրնանք ըսել միեւնոյն հայրենիքը. (Զգացողութիւն): Այո՛,
այս օրէն ըսկած մենք ամէնս որ հոս էնք, հայրենակիցներ
էնք. (Այո՛, այո՛):

Իրէք օր աշխատեցաք, իմաստութիւնաբ, արժանապատ-
ւութիւնաբ խորհեցաք, քննեցիք, որոշեցիք ծանր խնդիրներ
և աս խնդիրներուն յարմարութիւնովը մարդկութեան ձեռք
զարկելի է՛ն բարձր խնդիրներուն հասաք. ազատ ազգերու
մեծ բարքերը ազնւապէս գործի դրիք. (Շարժում): Պառա-
վարութիւններու խրատներ տըվիք, բարեկամ խրատներ զոր
պիտի լսէն մի կասկածիք. (Այո՛, այո՛): Կորովաբան ձայնէր
վեր ելան ձենէ, ազնւամիտ կոչումներ էղան ամէն այն վէհ
ըզգացումներուն մարդին սւ ժողովրդին. դուք՝ զայն ընդ-
ազգային ատեղութիւններն ու նախապաշարումներն արհա-
մարհելով՝ սերմանեցիք մտքերու մէջ տիեզերական խաղա-
ղութիւն անկորնչելի սերմը. (Պռալ՛):

Դիտէ՛ք ի՛նչ կը տեսնենք. դիտէ՛ք իրէք օրէն ի վեր
ի՛նչ կայ աչքերնուս առջեւ: Անկլիան՝ Ֆրանսային ձեռքը
սեղմած, Ամէրիկան՝ Եւրոպային ձեռքը սեղմած, և ինծի հա-
մար ասկէ մեծ, ասկէ գեղեցիկ, ասկէ հրաշալի բան չը կրնայ
ըլլալ. (Բռնթիւն ծափահարութիւն):

Դառնէք արդ ձեր ընտանի բնակութիւնը, բերկրալից սրտով դառնէք ձեր երկիրը. հոն ըսէք թէ՝ Փռնաստի ձեր հայրենակիցներուն քովէն կուգաք. (Շարժում. — Յնծութիան աղաղակներ). Ըսէք թէ հոն աշխարհիս խաղաղութիան հիմէրը ձգէցիք. աս աւետիսն ամէն տեղ տարածեցէք, աս մեծ խորհուրդն ամէն տեղ ցանկեցէք:

Ձեր մէջ խօսված ան երեւելի ճառերէն ետքը՝ չուղէմ կրկին դառնալ ան բացատրված ու ապացուցված խնդիրներուն վրայ, այլ միայն ներէցէք որ աս միծանանդէս ժողովը փակելու համար, կրկնէմ ան խօսքերն որ արտասանեցի բացման հանդէսին: Հաստատ յոյս առէք, հաստատ սիրտ առէք. ան սահմանական անհուն յառաջդիմութիւնը, զոր այլք կ'երազէք կ'ըսէն, զոր հս կը ծնանիք կ'ըսէմ, ան իրապէս պիտի կատարվի. (Պաւլոս, պաւլոս): Միտք բերէք մարդկութիւն արդէն առած ան ամէն քայլերը: Անցածին վրայ խորհեցէք, զի անցածը շատ անգամ ապագային լոյս կուտայ: Բացէք պատմութիւնը, ո՛յժ քաղէցէք անկէ ձեր հաւատին:

Այո՛, անցածն ու պատմութիւնը, ասոնք են մեր յեցկէտէրը: Ահա, աս առւօ՛տ, աս նիստին բացմանը՝ երբ յարգելի քրիստոնէ ատենաբանին մէկը՝ ան սրտառուչ մարդն ու եղբայրական քահանան իր վսեմ ու թափանցիկ պերճախօսութիւնը տակ երբ ձեր հոգին կը դողդղցնէր, նոյն վայրկէսին՝ աս ժողովին անդամներէն մէկը՝ որուն անունը չը գիտէմ, յիշեցուց նաոր թէ՝ այսօր Օգոստոսի 24, Սուրբ-Բարդուղիմէան տարեդարձն է: Կաթօլիկ քահանան մէկդի դառնելով իր պատուական գլուխը՝ մերժեց զադ ողբալի յիշատակը: Արդ՝ ադ յիշատակը կ'ընդունէմ ես. (Սուրբ եւ ընդհանրական ազդեցութիւն): Այո՛, ես կ'ընդունէմ:

Այո՛, իրաւ է, երկու հարիւր եօթսուն եօթ տարի առաջ՝ այս օրին օրը՝ Բարիզ՝ այս մեր կեցած Բարիզը՝ կէս գիշերին սոսկալով զարնուրէլով արթնցաւ. զանգակ մը որ արծաթ զանգակ կը կոչվէր, Արդարութիւն-Պալատէն կը

1. Պ. Աբբա Տրէգուի, Մակարէնի եկեղեցուն քահանայէրէն:

դընդէր. Կաթօլիկները զէնքի կը վազէին, բողոքակրօնները քունի մէջ կը բռնըվէին, դարան մը, կոտորած մը, ոճիւր մը՝ որին մէջ խառն կը գտվէր, ամէն տեսակ ոխէր, կրօնային ոխէր, ընկերային ոխէր, քաղաքային ոխէր, այնպիսի գարշելի ոճիւր մը ան գիշերին կը կատարվէր: Արդ այսօր, նոյն օրը, նոյն քաղքին մէջ, Աստուած կը հրաւիրէ մէկտեղ ան ամէն ոխէրը եւ անոնց կը հրամէ ի սէր փոխարկվիլ. (Որո՞ս ծափահարութիւն): Աստուած ադ սգալի տարեդարձին վրայէն կը վերջնէ անոր չարաչուք նշանակութիւնը. ուր արիւնի բիծ մը կար, հոն լոյսի ճառագայթ մը կը դնէ. (Երկար շարժում): Կրօնամոլութիւն, վրիժառութիւն, ու պատերազմի գաղափարին տեղը՝ ներօղաժմութիւնն ու խաղաղութիւնն գաղափարը կը դնէ: Եւ փա՛ռք նաոր, փառք նաոր շնորհած ու հրամած յառաջդիմութիւններուն. նորին կամքովը՝ ճի՛շդ Օգոստոսի 24 նոյն չարաբաստիկ թրւականին, եւ գրեթէ ան Սուրբ-Բարդուղիմէն ձայնող դեռ կանգուն աշտարակին ըստուէրին տակ, ո՛չ միայն Անկախներ, Փռնաստիներ, Իսաւրացիներ, Գերմանացիներ, Եւրոպացիներ ու Ամերիկացիներ, այլ եւ նաոնք որ բարական կը կոչվէին եւ նաոնք որ Հիւլիոս, գիրար եղբայր կը ճանչէն (Երկար շարժում), եւ իրարու հետ կը միանան սեղմ ու այսուհետեւ անլուծանելի գրկախառնութիւնը. (Պաւլոսներու եւ ծափերու որոտում: Նոյն վայրկէսին Պ. Արքաւ Տրիկոսի եւ Պ. Հովիւ Բօքրոնի գիրար գրկերով կը հարկաւ ռեկ աշխատեցին արտոյն առին: Յնծութիւն աղաղակներն ու ծափերու որոտումն անկախագրեցի սասկնութիւնը կը կրկնրվին ժողովին մէջ ու կայաններուն մէջ. խնջ մը ժամանակին ետեւ՝ երբ ծափերն ու աղաղակները դադրեցու պէս կ'ըլլան, Պ. Հիւի կը գրուցէ, —) համարձակեցէք արդ եւս ուրանալ յառաջդիմութիւնը. (Նոր սասկն ծափեր): Բայց գիտցած էղիք, ով որ յառաջդիմութիւնն ուրանայ, նա ամպարիշտ է, ով որ յառաջդիմութիւնն ուրանայ նա ըզնախախտմութիւնը կ'ուրանայ. զի նախախտմութիւնն ու յառաջդիմութիւնն միեւնոյն բան է.

և յառաջդիմութիւնը՝ յաւիտենական Աստուծու մարդկային անուններէն մէկն է. (Խորին ու հանրական զգացողութիւն. — պռալօ, պռալօ. ցնծութիւն աղաղակներ):

Եղբայրնէ՛ր, կ'ընդունէ՛մ ադ ցնծութիւն աղաղակները և կ'ընծայէ՛մ ապագայ սեռունդներուն. (Կրկին կրկին ծափահարութիւններ): Այո՛, Թո՛ղ աս օրս յիշատակելի օր մ'ըլլայ, Թո՛ղ մարդկային արիւնհեղութիւն վախճանը նշանակէ. Թո՛ղ կոտորածներու և պատերազմներու վերջը նշանակէ. Թո՛ղ աշխարհիս խաղաղութիւնն ու տիեզերական համաձայնութիւնն ըսկզբնաւորութիւնը հանդիսաւորէ, և Թո՛ղ ըսվի. «1572ի Օգոստոսի 24ը՝ կ'եղծվի ու կ'աներեւի 1849ի Օգոստոսի 24ին տակ»:

(Միաձայն ցնծութիւն աղաղակներ : — Մտաշարժութիւն ուզուելը վերջին աստիճան հասած, պռալօները ժողովարանին թողոր կողմէն կ'որոշան: Ինկիզներն ու Աւերիկացիներն ոտքի վրայ կ'եղին թաշկինակինն ու զրհարկինն դէպ ասեկաբանը շարժելով և Պ. Բօյսրնին ակնարկելով՝ եօր անգամ հռոյսի աղաղակներ կ'արձակին:

Վիճիցոն Հիւկօի աշխատասիրութիւններէն
հայերէնի բարգմանութեան

Թշուառներ 10 հատոր Գ. Զիլիհկիրեան	200—
Իննսուն երեք 3 յ Ս. Է.	50—
Նոգր-Տամ Բարիդի 3 հատոր Մ. Նուպարեան	—
Դատապարտեալի մը վերջին օրը Մ. Սարգսեան	80—
Ռւյ Պլաւ Ն. Ռուսինեան	30—
Իմպէռ Գալլուա Ա. Արփիար	20—
Գլաւ Կէօ Խաչիկ Օսեան	10—
Պողոսիկ (բարոյազէշ)	—
Արդար Յերուսի Ա. Սիւրբանեան	—
Էռնանի Օ. Տէր Գեորգ	—
Լրտես Ա. Տէր Առաքելեան	—
Արքայն զբօսնու Տ. Գ. Փափագեան	20—
Պատերազմ և խաղաղութիւն Յովնաննիս Ասպիս.	5—
Տիեզերական խաղաղութեան ժողով Ն. Ռուսինեան	5—

Բժիշկ Նանայեան Ռուսինեանի երկասիրութիւնները

Ուղղախօսութիւն արդի հայ լեզուին 1853	50—
Տարեցոյց 1855 ամի	—
Աղագրին հանգանակութիւն 1863	50—
Վերաքննեալ Սահմանադրութիւն 1870	50—
Համարատուութիւն առ ընտրողս 1871	20—
Բնական Տարեցոյց 1872	50—
Ռւյ Պլաւ Վ. Հիւկօի 1875	30—
Դատադիրք փոխադրութեան	20—
Տիեզերական խաղաղութեան ժողով Վ. Հիւկօի	5—

Դիմել

Զարդարեան Գրատուն

Կ. Պոլիս Զարմաքնդլար Թ. 32

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0311011

